

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/95025,Caly-narod-z-armia-Utworzenie-Funduszu-Obrony-Narodowej.html>
20.04.2024, 04:29

Cały naród z armią. Utworzenie Funduszu Obrony Narodowej

Na apel władz Polacy zareagowali spontanicznie i na ogromną skalę. W obliczu niemieckiego zagrożenia wpłacali pieniądze, przekazywali wartościowe przedmioty, często cenne rodzinne pamiątki.

W latach 30. XX wieku władze Rzeczypospolitej równolegle z zabezpieczeniem interesów państwowych poprzez zawieranie układów i sojuszy międzynarodowych starały się o wzmocnienie obronności kraju. Choć nakłady na cele wojskowe w ostatnich latach pokoju pochłaniały największą część wydatków państwowych i były ogromnym wysiłkiem finansowym to dysproporcja w uzbrojeniu i wyposażeniu polskich sił zbrojnych w porównaniu z wieloma krajami europejskimi, w szczególności z Niemcami, była olbrzymia. W tej sytuacji władze państwowe postanowiły odwołać się do ofiarności społeczeństwa. Pierwszą tego typu inicjatywą było utworzenie na mocy uchwały Rady Ministrów z 20 stycznia 1933 r. Funduszu Obrony Morskiej przeznaczonego na rozbudowę marynarki wojennej. Za zebrane pieniądze częściowo sfinansowano wyprodukowany w Holandii nowoczesny okręt podwodny ORP „Orzeł”.

Na cele obrony państwa

Sukcesy FOM zachęciły władze do dalszych działań. Prezydent RP dekretem z 9 kwietnia 1936 r. „dla zasilenia środków przeznaczonych na cele obrony państwa” utworzył Fundusz Obrony Narodowej. Zarządzało nim Ministerstwo Spraw Wojskowych.

FON składał się niejako z dwu pionów: pierwszym były środki pochodzące ze sprzedaży nieruchomości i ruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa, pozostających pod zarządem wojska oraz dotacje i pożyczki, a drugim – dary społeczeństwa. I to właśnie drugi z pionów stał się fenomenem. Społeczeństwo zareagowało spontanicznie i na ogromną skalę. W obliczu coraz bardziej realnego zagrożenia zewnętrznego ofiarność rosła – wpłacano pieniądze, przekazywano wartościowe przedmioty, niejednokrotnie cenne pamiątki rodzinne, kruszce, dzieła sztuki. W akcję włączyły się znane osoby – artyści, literaci, sportowcy.

Termometr uczuć Krakowa

Podobnie jak w innych rejonach kraju w Krakowie apogeum zbierania funduszy przypadło na czas subskrybowania rozpisanej w marcu 1939 r. wewnętrznej pożyczki na rozbudowę lotnictwa i obronę przeciwlotniczą. Na Rynku Głównym stanął wówczas „termometr uczuć Krakowa”, na którym codziennie zaznaczona była wysokość wpływów. W krótkim czasie

krakowianie zbierali okazałą sumę około 10 mln złotych. Co warto podkreślić bardzo mocno w akcję włączyli się krakowscy Żydzi.

Od 1938 r. uroczyście przekazywano polskiej armii sprzęt zakupiony ze środków społecznych. W Krakowie wydarzenia te odbywały się przeważnie na Rynku lub na Błoniach i gromadziły wielotysięczne tłumy. Przykładowo w maju 1939 r. ofiarowano wojsku czołg „Polski Rzemieślnik”, kupiony ze składek rzemieślników województwa krakowskiego, a w czerwcu samolot sanitarny „Święta Urszula”, ufundowany przez zakłady wychowawcze sióstr urszulanek. Datki od dzieci zostały szczególnie wyeksponowane podczas manifestacji uczniów krakowskich szkół powszechnych 12 maja 1939 r.

50 milionów złotych

Zbieraniu funduszy nadano szeroki rozgłos. Akcji towarzyszyły wiece, pokazy obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej, wystawy sprzętu wojskowego. Obrona kraju stała się celem, wokół którego wytworzyło się poczucie jedności i konsolidacji społeczeństwa, mimo bardzo ostrych w latach 30. sporów ideologicznych i politycznych. Wzmógł się entuzjazm, a nawet nastroje mocarstwowe. Tym większe rozgoryczenie przyniósł wrzesień 1939 r.

Trudno dziś ustalić stan całego FON na dzień 1 września 1939 r. Same dary od społeczeństwa wyniosły około 50 mln złotych. Niestety tylko część funduszy wykorzystano, choćby z uwagi na odległe terminy realizacji zamówień. Wybuch wojny przerwał akcję. 5 września 1939 r. rozpoczęła się pospieszna ewakuacja majątku FON, jego wojenna i powojenna odyseja.

Tekst Anna Czocher